

خیلواکی

استقلال

www.esteqtaal.net

۱۷ نوامبر، ۲۰۲۴

فوزیه عباس اعتمادی

زنان افغانستان در گذرگاه زمان تحقیق مصور از عصر سنگ تا امروز

فصل چهاردهم

نهضت زنان در دوره شاه امان الله و ملکه ثریا:

در حقیقت تحولات نسبی ایکه در زمان پادشاهی امیر شیرعلی خان ، عبدالرحمن خان و امیر حبیب الله خان بوجود آمد ، در دوره زعامت شاه امان الله و ملکه ثریا نتیجه داد و باعث شکوفایی استعداد های نهفته زنان به شکل رسمی گردید. طوریکه قبلاً ذکر گردید در عصر امیر حبیب الله خان، خانم های فهمیده زیادی از اطراف افغانستان مانند هرات ، قندهار ، کنر ، نورستان ، بلخ و فاریاب در حرمرای ارگ تجمع نموده بودند و همچنان در برون از محوطه ارگ شاهی در کابل بانوان باسوادی زیادی وجود داشت که به شکل عنعنوی علوم دینی و

ادبی را فرا می‌گرفتند. لیکن با آمدن اسما رسمیه طرزی خانم محمود طرزی و دخترش ملکه ثریا افکار تازه ای وارد جامعه عنعنوی افغانستان گردید.

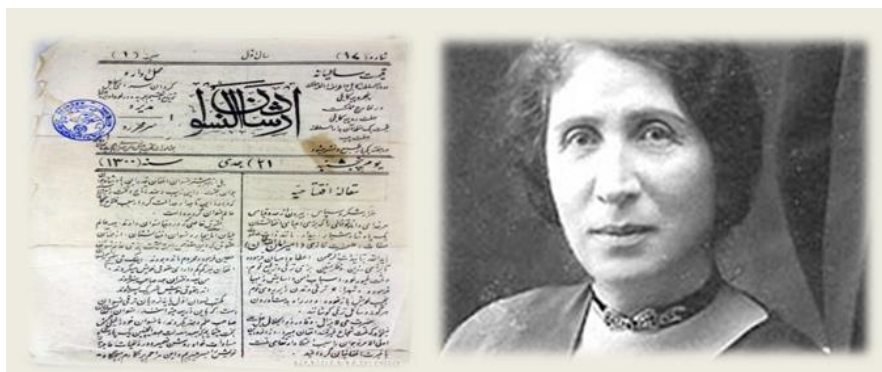
محمود طرزی که در ماه های اخیر زندگی سید جمال الدین افغان در ترکیه با افکار او آشنا گردیده بود به انکشاف معارف برای رهایی از استعمار و عقب مانده گی عقیده راسخ داشت و همسر و دختر فرزانه اش با او همنا بودند.

ملکه ثریا بانی نهضت زنان افغانستان

وقتی ثریای جوان و ترقی خواه با شهزاده امان الله ازدواج نمود در هنگام سلطنت آن شاه جوان، آزادی زنان بشکل رسمی جامه عمل پوشید..

اولین گام در این دوره نشر جریده « ارشادالنسوان » در ماه مارچ سال ۱۹۲۱ به حیث نخستین نشریه زنان افغانستان بود که در مطبعه کابل به چاپ رسید. بانوی و مدیر مسئول آن خانم اسما رسمیه طرزی همسر محمود طرزی و منشی آن خانم روح افزا بود. در این زمان چهارده چاپخانه در کابل و ولایات مهم دیگر افغانستان فعال گردید. بعلاوه نشریه زنان هفتصد هزار جلد کتاب درسی در سراسر افغانستان در آغاز سلطنت شاه امان الله به چاپ رسید که چنین اقدام در تاریخ افغانستان سابقه نداشت.

اشتراک زنان در امور تعلیمی و ادارات دولتی بدون هیچ گونه تبعیض در لویه جرگه سال ۱۹۲۲ اعلام شد و در نظامنامه (قانون اساسی) افغانستان ثبت گردید. ملکه ثریا در مجلس لویه جرگه بدون برقه حاضر شد و همچنان چند تن از خواهران امان الله خان بدون برقه در این اجلاسبه مهم اشتراک داشتند.

این اقدام دلیرانه به استثنای ترکیه و سوریه در کشور های دیگر اسلامی سابقه نداشت. در این دوره برای اولین بار تحولات بزرگی صورت گرفت که در رأس آن در ارتباط به فعالیت زنان ملکه ثریا قرار داشت. بزرگترین اقدام اولغو حرمسراها و از بین بردن کنیزی و غلامی بود که برای زنان فرصت زندگی دوباره را احیا کرد. در این عصر در اکثر کشور های شرقی بشمول ممالک همجوار افغانستان این رسم نادرست هنوز وجود داشت. دومین اقدام مهم درین دوره تأسیس مکاتب دخترانه برای پیشرفت و ترقی زنان در کشور بود. ملکه ثریا در مراسم افتتاحیه مکتب مستورات که در شهر آرا کابل واقع بود به میز خطابه رفت و خطاب به حضار که اکثراً زنان بودند، چنین گفت:

" امروز یک روز نهایت خوب است که اولاد وطن از این مکتب مستفید شده و در راه دین- دولت و ملت خویش حتی الوسع خدمت کنند. به همه حاضرین معلوم است که فرضیت علم به مرد وزن یکسان است و این مکتب از توجهات معارف خواهی اعلیحضرت جوان غازی امان الله خان برای ما زنان تأسیس شده که در این مورد همت و کوشش جناب وزیر معارف را بدیده تقدیر می نگرم. پس بر ما زنان است تا در راه علم و معارف بکوشیم."

شاه امان الله و ملکه ثریا با انا ترک در هنگام دیدار محصلین افغان در ترکیه

دومین مکتب دخترانه به نام عصمت در سال ۱۹۲۱ از مصرف شخصی ملکه ثریا افتتاح شد که به گمان اغلب در بوستان سرای واقع بود و بعد ها این مکتب در همان نواحی اعمار شد و بنام مکتب ملالی یاد گردید. در این دوره مکتب سواد آموزی برای بزرگ سالان نیز تأسیس شد که در آن زنان زیادی اشتراک داشتند. در سال ۱۹۲۸ انجمن حمایت زنان به سرپرستی خواهر امان الله خان خانم کبرا تأسیس شد. در همین سال لوی جرگه دوم در کابل برگزار گردید و در آن زنان بیشتر اشتراک کردند. در این لویه جرگه ملکه ثریا به ملت خطاب کرد:

" هر فردی که کلمه طیبه گوید و ببل ایمان بیاورد آزاد میباشد چون خداوند تمام مردمان را حر و آزاد خلق کرده است و مذهب عامل در بند کشیدن آنها نیست."

این بیانیه غوغای را در میان یک تعداد از عناصر متعصب در کابل برآه انداخت و به تحریک آنها گفته شد که باید شاه امان الله ملکه ثریا را طلاق دهد. ولی ملکه ثریا از این تهدیدها نهراسید و باکمال متانت از موقف خود برنگشت. در عوض در سال ۱۳۰۰ شمسی برای بهبودی صحت زنان **شفاخانه مستورات** را به مدیریت سراج الینات افتتاح نمود که هنوز هم در کابل فعال است. مکتب مستورات شامل مکتب ابتدایی، متوسطه و رشديه (عالی) بود.

در سال ۱۹۲۸ امان الله خان همراه با همسرش ملکه ثریا به سفر ترکیه و اروپا رفتند. ملکه ثریا از زمره نخستین ملکه های شرقی بود که در اروپا توجه مطبوعات غرب را به خود جلب نمود بخصوص مصاحبه او در پاریس با نشریه هلو Hello بر شهرت و محبوبیت ملکه افغانستان افزود.

شاه امان الله و ملکه ثریا در سفر اروپا

چون او با متانت و چهره بشاش دشوارترین سوال های خبرنگار فرانسوی را پاسخ داد. همان بود که نماینده مجله هلو در پاریس در وصف ملکه افغانستان چنین نوشت:

"من با ملکه ها و زنان درجه اول مقامات رسمی کشورها مصاحبه های زیادی داشته ام ولی کمتر زنی را به متانت و تیزهوشی ملکه افغانستان دیده ام. از این مصاحبه برایم یقین حاصل شد که محیط افغانستان میتواند هم دوش ممالک مترقی دنیا باشد و پیشرفت نماید."

از زمره کارهای عمده ملکه ثریا افتتاح منار علم و جهل در دهمزنگ کابل است .

تصویر تاریخی ملکه ثریا در روز افتتاح رسمی «منار علم و جهل»

این آبدۀ تاریخی پیروزی علم و معارف را به تاریکی جهل و بیسوادی به نمایش میگذارد. ملکه ثریا در روز افتتاح رسمی منار علم و جهل به حاضرین در مورد ارشادات دین مبین اسلام در فراگیری علم و دانش تأکید کرد. زیرا مادران باسواد فرزندان با سواد را به جامعه تقدیم می نمایند.

از اقدامات مهم دیگری ملکه ثریا و شاه امان الله تبدیلی باغهای که تفریحگاه شاهان ثروتمندان و زورمندان بود به باغهای عمومی میباشد. ملکه ثریا عقیده داشت که تفریحگاه های سالم برای رشد و تقویت روحی اطفال و خانواده ها بسیار مهم است و نباید در انحصار چند فرد باشد. از اینرو زیباترین باغ پغمان بنام باغ عمومی پغمان بروی همه باز شد.

در سال ۱۹۲۹ یک تعداد از شاگردان مکتب رشدیه به غرض تحصیلات عالی به ترکیه فرستاده شدند که در آنجا بطور خاص رشته های صحت را بیاموزند تا زنان افغانستان از نعمت داشتن طبیب زن بی نصیب نمانند.

گوشه ای از باغ عمومی پغمان در عهد امانی

لیکن متأسفانه این اقدامات برای جامعه عنعنوی آن زمان پیش از وقت بود و باعث اغتشاش در کشور و سقوط دولت ترقیخواه امانی شد، اما خاطرات شاه امان الله و ملکه ثریا تا هنوز در نزد ملت افغانستان ارزشمند است و آن خدماتی را که انجام دادند و پایه گذاری کردند تا هنور رهگشای جامعه مدنی، اهل معارف و بخصوص زنان با فرهنگ افغانستان است.

هرچند دوره نهضت امانی بعد از ده سال تلاش در راه تأمین حقوق مدنی بشمول به رسمیت شناختن حقوق زنان در سال ۱۹۲۹ به پایان رسید، اما آن اساسات در سالهای ما بعدی در حافظه جامعه بجا ماند و رهنمایی برای نسل های آینده، بخصوص زنان افغانستان گردید. از سوی دیگر، گرچه عده ای اقدامات عجولانه امان الله خان و ملکه ثریا را در تغییر جامعه سنتی افغانستان پیش از وقت میپندارند، اما اساسی را که این دوشیزگان شجاع و پیش آهنگ در پیشرفت و ترقی کشور بنا نهادند تا امروز اثرگذار است.

اولین دسته از دختران افغان که به غرض تحصیل عازم ترکیه شدند.

منابع:

ملالی موسی نظام اندر اوصاف خانم های اول در افغانستان ۲۹-۱۹۱۹، King Aman-Allah and the Afghan Ulama
 می سکنازی تاریخنگار فرانسوی زنان افغان، تعلیم و فعالیت های اجتماعی در عصر امانی
 شیرین نظیری (۱۱ حوت ۱۳۸۹). «تاریخچه جنبش زنان در افغانستان»

References:

Dr. Senzil Naweed, *Religious Response to Social Change in Afghanistan ۱۹۱۹-۲۹, King Aman-Allah and the Afghan Ulama*
Poullada, L. B. "AMĀNALLĀH". *Encyclopædia Iranica (Online ed.)* Columbia University.
Ewans, Martin. *Afghanistan: A Short History of Its People and Politics.* United Kingdom: Curzon Press